

PĒCVĀRDS

Šo grāmatu nevajadzēja rakstīt man vienam; nodaļas vajadzēja izdalīt zinošiem cilvēkiem un tad redakcijas padomē, savstarpēji palīdzot, visu novienādot.

Bet tam vēl nav pienācīa laiks. Un tie, kam es piedāvāju ņemt atsevišķas nodaļas, neņēma, tā vietā viņi nodeva manā rīcībā stāstus, mutiskus vai rakstveidā. Varlamam Šalamovam piedāvāju rakstīt kopā visu grāmatu – viņš atteicās.

Vajadzēja atrādāt veselam kantorim. Vajadzēja likt savus sludinājumus laikrakstos, radio (“atsaucieties!”), bija vajadzīga sava atklāta sarakste – kā ar Brestas cietokšņa vēsturi.

Bet es to visu nevarēju vērst plašumā – man vajadzēja slēpt kā pašu ieceri, tā vēstules un materiālus, vajadzēja sadalīt daļās un visu izdarīt slepenībā. Un pat to, ka rakstu, maskēt ar darbu it kā pie kādiem citiem sacerējumiem.

Šo grāmatu es sāku un pametu, un sāku atkal. Nekādi nevarēju saprast: vajag vai nevajag rakstīt man vienam pašam? Un vai es maz spēšu pavilkt šo darbu? Bet, kad vēl papildus pie jau savāktā no visas valsts nolija daudzo arestantu vēstuļu lavīna, es sapratu: ja nu reiz tas man lemts, tad arī jādara.

Man jāpaskaidro: *nevienu reizi* visa šī grāmata, visas tās daļas nav gulējusi uz viena galda! Viskarstākajā brīdī, strādājot pie “Arhipelāga”, 1965. gada septembrī mani piemeklēja mana arhīva izpostīšana un romāna arests. Toreiz “Arhipelāga” uzrakstītās daļas un materiāli pārējām daļām izklīda uz visām pusēm un kopā vairs netika savākti: es baidījos riskēt, turklāt vēl ar visiem personu vārdiem. Es visu izrakstīju, kur kas jāpārbauda, kur kas jāizņem, un ar šīm lapiņām braukāju no vienas vietas uz otru. Ko lai dara – šī drudzainība un slīpējuma trūkums nekļūdīgi raksturo mūsu vajāto literatūru. Pieņemiet nu manu grāmatu, kāda tā ir.

Ne tāpēc es pārtraucu darbu, ka uzskatītu grāmatu par pabeigtu, bet tāpēc, ka dzīve tai ir par īsu.

Es ne tik daudz lūdzu pēc saudzības, cik gribu kliegt: tiklīdz pienāks laiks un būs iespējams – sanāciet, dzīvi palikušie draugi, kas visu labi zinājāt, un uzrakstiet šai grāmatai vēl komentāru; ko vajag – izlabojiet, kur vajag – papildiniet (tikai ne pārāk daudz, līdzīgo nevajag atkārtot). Tad arī grāmata būs pabeigta, un lai Dievs jums palīdz.

Pats brīnos, ka arī tādu to esmu pabeidzis sveiku un veselu, jau daudzas reizes domāju: neļaus vis.

Es beidzu šo grāmatu ievērojamā divkāršas jubilejas gadā (un jubilejas ir saistītas): 50 gadi revolūcijai, kas radīja Arhipelāgu, un 100 gadi kopš dzeloņstieples izgudrošanas (1867).

Otru jubileju droši vien palaidīs garām neievērotu...

27.04.58.–22.02.67.

Rjazana–Ukrivišče

UN VĒLĀK

Toreiz es steidzos, būdams gatavs tam, ka savas rakstnieku kongresam adresētās vēstules sprādzienā ja nu neiešu gluži bojā, tad zaudēšu brīvību un nevarēšu ne rakstīt, ne piekļūt saviem manuskriptiem. Taču ar vēstuli iegrozījās tā, ka mani ne vien nesaņēma ciet, bet es nostājos kā uz granīta klints. Un tad es sapratu, ka varu pabeigt šo grāmatu un pat pielabot.

Tagad grāmatu izlasījuši daži draugi. Viņi palīdzēja man ieraudzīt būtiskus trūkumus. Plašākā lokā pārbaudīt neesmu uzdrošinājies, ja arī kādreiz tas būs iespējams, tad man tas būs par vēlu.

Pa šo gadu esmu izdarījis, ko varējis, – esmu ticis galā. Lai nevaino mani nepilnībā: te papildinājumiem gala nav, un katrs, kas domā un ir kaut nedaudz saskāries ar aprakstīto, vienmēr varēs ko piebilst – un pat kaut ko ļoti patiesu! Bet ir likumi par apjomu. Apjoms jau sasniedzis galēju robežu, vēl tikai druscītiņ piešaut klāt šo patiesības graudiņu – un var sabrukt visa klints.

Bet to, ka esmu neveikli izteicies, kaut kur atkārtojies vai vāji sasaistījis kopā, lūdzu man piedot. Gads tomēr bija nemierīgs, pēdējos mēnešos atkal svila zeme un rakstāmgalds. Un pat šajā pēdējā redakcijā es atkal *ne reizi* neredzēju visu grāmatu kopā, tā nebija noliekama uz viena galda.

Pilnīgu to cilvēku sarakstu, bez kuru palīdzības šī grāmata nebūtu uzrakstīta, nebūtu pārlabota un saglabājusies, neesmu devis – vēl nav pienācis laiks uzticēties papīram. Viņi paši to zina. Zemu noliecos viņu priekšā.

1968. gada maijs

Roždestvo-pie-Istjas

UN VĒL PĒC DESMIT GADIEM

Tagad, svešumā izraidītam, man tomēr bija lemts mierīgi pabeigt šo grāmatu, lai gan jau pēc tam, kad pasaule to bija izlasījusi. Vēl divi desmiti jaunu liecinieku no bijušo zeku vidus laboja vai papildināja mani.

Šeit, Rietumos, man bija nesalīdzināmi lielākas iespējas izmantot iespiesto literatūru, jaunas ilustrācijas. Tomēr grāmata vairs nevar visu to uzņemt sevī. PSRS tumsībā to radījušas zeku atmiņu ugunis un ierosme, un tādi tai arī jāpaliek.

1979

Vērmonta

PAR ŠO GRĀMATU

Apkopojumu par Gulaga Arhipelāgu (ar šādu nosaukumu) autors bija iecerējis un sācis rakstīt 1958. gada pavasarī. Tā apjoms, kā likās, nebūs tik liels kā pašreizējais, lai gan nodaļu secībā jau bija principiāla skaidrība: par cietumu sistēmu, izmeklēšanu, tiesām, etapiem, labošanas darbu un katorgas nometnēm, par izsūtījumu un tām pārvērtībām dvēselēs, kas notiek apcietinājuma gados. Dažas nodaļas toreiz tika uzrakstītas, tomēr darbs apstājās, jo materiāla – notikumu, atsevišķu gadījumu, personu –, kas balstījās vienīgi uz autora un viņa draugu personisko pieredzi, bija daudzkārt par maz.

1962. gada beigās, pēc tam kad nāca klajā "Ivana Deņisoviča viena diena", pār autoru straumēm sāka gāzties bijušo ieslodzīto vēstules: viņi rosināja satīties, izstāstīt. 1963. un 1964. gadā gan no šīm vēstulēm, gan no personiskām sarunām ar 227 lieciniekiem tika savākts bagātīgs materiāls. Viņu liecības autors lika lietā saskaņā ar iepriekš izstrādāto, bet tagad paplašināto un izvērsto plānu. 1964. gada rudenī tika izstrādāts sacerējuma galīgais plāns – septiņās daļās, un visi jaunie materiāli kā papildinājums iekļāvās šajā konstrukcijā. 1964.–1965. gada ziemā Solotčā (netālu no Rjazaņas) tika uzrakstīta piektā un pirmā daļa. Darbs turpinājās Rjazaņā un Roždestvo-pie-Istjas 1965. gada vasarā un tika pārtraukts septembrī, kad daļa autora arhīva, kas glabājās pie draugiem, kratīšanas laikā tika atņemta. "Arhipelāga" materiālus draugi nekavējoties aizveda drošā vietā (uz Igauniju), turp uz divām ziemām pēc tam devās arī autors un tur sadarbībā ar bijušajiem zekiem grāmatu pabeidza.

Tādā veidā ap 1967. gada martu "Arhipelāga" pirmās sešas daļas pamatvilcienos bija gatavas. 1967.–1968. gada ziemā Solotčā vēl turpinājās slīpēšana, galvenokārt balstoties uz grāmatās publicētiem materiāliem. 1968. gada maijā Roždestvo-pie-Istjas ar draugu palīdzību bija iespiesti visi trīs sējumi galīgajā redakcijā. Kopš tā laika līdz iespiešanai 1973.–1974. gadā tika izdarīti visai nenožīmīgi labojumi.

1973. gada augustā traģiskos apstākļos “Arhipelāga” nepabeigtais, neizstrādātais variants nokļuva drošības dienesta rokās, un tas bija par iemeslu grāmatas tūlītējai publicēšanai Rietumos (“VMCA-PRESS”, Parīze, 1973. gada decembris), un drīz vien autors tika izraidīts no PSRS.

Uz ārzemēm joprojām straumēm plūda vēstules un personiskās liecības, un tās līdz ar dažiem Rietumos pazīstamiem preses materiāliem mudināja autoru vietām vēl ko papildināt un piestrādāt. Grāmatas galīgais variants tika piedāvāts lasītājiem A. Solžeņicina Kopoto rakstu 5.–7. sējumā (1980), ko laida klajā izdevniecība “VMCA-PRESS” Parīzē.

Šajā “Gulaga arhipelāga” pirmajā dzimtenes izdevumā autors izdarījis pēdējos labojumus.

(Krievu izdevuma pēcvārds)